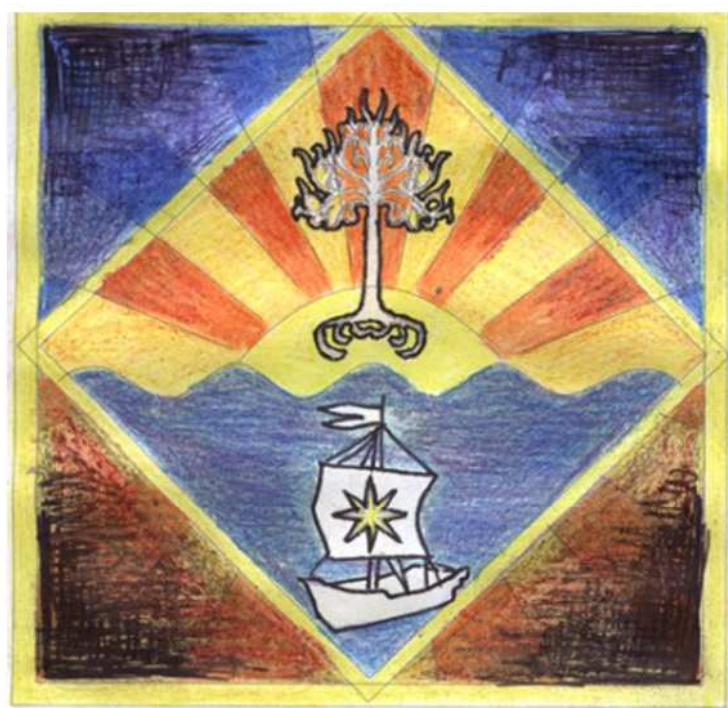

Ni-bitha Adûnâyê

Thorsten Renk

wprowadzenie do adûnaiku

tłumaczenie:
Sebastian „Vindálf” Domagała

Thorsten Renk

NI-BITHA ADÛNÂYÊ

Z angielskiego przełożył
Sebastian „Vindálf” Domagała

GoolðMaggot & Niezapominka

Projekt okładki
Ryszard „Galadhorn” Derdziński

Herb na okładce wykonała
Joanna „Adaneth” Drzewowska

Konsultacja merytoryczna
Joanna „Adaneth” Drzewowska

Korekta
Freryr

Copyright © 2006 by Thorsten Renk
All rights reserved
Copyright © for the Polish translation
by GoolðMaggot & Niezapominka 2006

Skład i łamanie
Sebastian „Vindálf” Domagała

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	7
KLASY RZECZOWNIKA, SUBJEKTYW I PODSTAWA	9
§ 1.1. TEKST	9
§ 1.2 GRAMATYKA	9
§ 1.2.1 Rzeczowniki a rodzaj	9
§ 1.2.2 Odmiana rzeczownika, podstawa i subiektyw.....	9
§ 1.2.3 Klasy rodzaju nijakiego	10
§ 1.2.4 Przymiotniki	11
§ 1.2.5 Przyrostki poimkowe.....	12
CZAS TERAŹNIEJSZY, ZAIMKI	13
§ 2.1. TEKST	13
§ 2.2 GRAMATYKA	13
§ 2.2.1 Typy czasowników.....	13
§ 2.2.2 Czas terażniejszy	13
§ 2.2.3 Przedrostki zaimkowe	14
§ 2.2.4 Subiektyw z czasownikami	14
AORYST I TRYB ROZKAZUJĄCY, KLASY RZECZOWNIKA ROZRÓŻNIAJĄCE PŁEĆ.....	16
§ 3.1. TEKST	16
§ 3.2 GRAMATYKA	16
§ 3.2.1 Aoryst.....	16
§ 3.2.2 Tryb rozkazujący	17
§ 3.2.3 Bezokolicznik.....	17
§ 3.2.4 Klasy rzeczownika rozróżniające płeć	17
OBIEKTYW I INNE DOPEŁNIACZE, NEGACJA	20
§ 4.1. TEKST	20
§ 4.2 GRAMATYKA	20
§ 4.2.1 Funkcja obiektywu.....	20
§ 4.2.2 Obiektyw rzeczowników rodzaju nijakiego.....	21
§ 4.2.3 Obiektyw rzeczowników rozróżniających płeć.....	21
§ 4.2.4 Złożenia dopełniaczowe	22
§ 4.2.5 Przedrostek dopełniacza	22
§ 4.2.6 Negowanie.....	23
§ 4.2.7 Czasownik „być”	23
CZAS PRZESZŁY	24
§ 5.1. TEKST	24
§ 5.2 GRAMATYKA	24
§ 5.2.1 Czas przeszły w adŹnaiku.....	24
§ 5.2.2 Tworzenie czasu przeszłego	25
LICZBA PODWÓJNA, IMIESŁOWY	26
§ 6.1. TEKST	26
§ 6.2 GRAMATYKA	26
§ 6.2.1 Liczba podwójna.....	26
§ 6.2.2 Imiesłów bierny.....	28
§ 6.2.3 Zintensyfikowana forma przymiotnika	28
§ 6.2.4 Liczebniki	29
TRYB ŹYCZĄCY I STRONA BIERNA.....	30
§ 7.1. TEKST	30
§ 7.2 GRAMATYKA	30
§ 7.2.1 Tryb Źyczący	30

6 WPROWADZENIE DO ADŪNAIKU

§ 7.2.2 Strona bierna	31
§ 7.2.3 Liczba mnoga rzeczownika.....	31
FONOLOGIA I SŁOWOTWÓRSTWO	32
§ 8.1. TEKST	32
§ 8.2 GRAMATYKA	32
§ 8.2.1 Odrobina fonologii	32
§ 8.2.2 Przyrostki sprawcze.....	33
§ 8.2.3 Zdania złożone podrzędnie.....	33
SŁOWNIK ADŪNAICKO-POLSKI	35
SŁOWNIK POLSKO-ADŪNAICKI	37

Wstęp

Adûnaic jest jednym z „mniej istotnych” języków Tolkiena – tak naprawdę to wiemy o nim dość mało w porównaniu z sindarinem czy quenją jeśli chodzi o słownictwo, w przeciwieństwie zaś do rozwoju, który dość dobrze poznaliśmy. Z drugiej strony, w odróżnieniu od języków elfickich, jesteśmy w posiadaniu nader szczegółowego opisu pewnych aspektów adûnaickiej gramatyki napisanych przez samego Tolkiena: Raport Lowdhama na temat języka adûnaic opublikowany w „Sauronie Pokonanym”, str. 413–440, jest spójnym opisem rozwoju historycznego i struktury przypadków tego języka, czymś, co nie jest dostępne dla sindarinu czy też quenyi. Poza tym esejem znajdziemy bardzo niewiele materiałów na temat adûnaiku.

A więc, czy w świetle powyższych informacji, ujęcie materiału w formę kursu językowego było dobrym pomysłem? Tak naprawdę to zależy to od punktu widzenia. Dla niektórych zainteresowanych badaniem adûnaiku z naukowego punktu widzenia, opis Tolkiena z pewnością jest wystarczający i ostateczny. Rzeczywiście, bardzo niewiele można wydedukować poza nim, jeśli nie liczyć wymyślnych spekulacji.

Z drugiej strony, może jesteś jednym z takich ludzi jak ja, którzy odczuwają potrzebę zobaczenia języków w akcji, nawet w formie niezgrabnych konstrukcyjnie dziecinnych zdań, po to, aby nadać sens tabelom i opisom Tolkiena? Jeśli tak, prawdopodobnie stwierdzisz, iż ten kurs jest przyjemnym i zabawnym wprowadzeniem do języka, który poza kursem jest trudny do opanowania z pomocą dostępnych materiałów. Nie jest – i nigdy nie było zamierzone, by był, naukową dyskusją na temat adûnaiku czy też całkowitą prawdą o nim. Częściej adûnaic jest przedstawiany tutaj tak, jak uważa autor tego tekstu, niż jak wyobrażał go sobie Tolkien. Jeśli uważasz, że to nie do przyjęcia, proszę, przestań czytać ten tekst w tym momencie i wróć do raportu Lowdhama.

Wyraźnie największą przeszkodą utrudniającą pisanie w adûnaiku jest brak słownictwa. W tym kursie teksty czasami w znacznym stopniu opierają się na ekstrapolowanym i zrekonstruowanym materiale. Często wspólnoeoldarińskie rdzenie są używane, aby ukuć rdzenie adûnaickie bądź też słowa quenejskie pojawiają się w adûnaiku jako zapożyczenia. Choć może się to wydawać szalone, pochodzenie adûnaickiego słownictwa z elfickich rdzeni jest dobrze potwierdzone przez samego Tolkiena, i kilka wyrazów obcych pojawia się w raporcie Lowdhama. Nie jest jasne, czy konkretne zapożyczenie powinno przyjąć taką formę, w jakiej tu występuje, czy też, że w rezultacie neo-adûnaik nie charakteryzuje się zbyt dużą liczbą zapożyczeń. Podczas gdy pewne części adûnaiku wydają się wywodzić z khuzdûlu, brak słownictwa tego ostatniego jest dość dużym problemem, jeśli chcielibyśmy inspirować się tym językiem.

Z tego powodu poniższe znaki będą poprzedzać (a w słowniku kończyć) niepewne słowa:

- # jest używany, by zaznaczyć formy, które wywodzą się z aktualnie potwierdzonych słów, ale które nie mogą zostać zidentyfikowane ze stuprocentową pewnością. Na przykład: potwierdzona forma liczby mnogiej balîk „statki” prawdopodobnie wywodzi się od #balak „statek”, ale jako że końcowa samogłoska jest zastępowana przez –î– w liczbie mnogiej, równie dobrze formą podstawową może być balik albo baluk

- formy powstałe na podstawie schematu form adûnaickich są oznaczone za pomocą *. Na przykład: na podstawie analogii form ugru „cień” i ugrudâ- „zaćmiewać” wywiedziono parę huzun „ucho” i *huznudâ „słyszeć”
- w końcu ? zarezerwowano dla form, które są tylko szalonymi przypuszczeniami, opartymi na rdzeniach elfickich, np. ?sapan „chmura” jest zaadaptowaną, adûnaicką wersją quenejskiego fanya i telerińskiego spania z rdzenia SPAN. Najlepiej nie brać tych form zbyt poważnie.

Wszystkie dłuższe akapity zawierające materiał wydedukowany, tudzież spekulacje, zostały ujęte w ramkę.

Jestem ogromnie wdzięczny Helge Fauskangerowi, którego artykułu na temat adûnaickiej gramatyki bardzo często używałem, przygotowując ten kurs i Romanowi Rauschowi za jego pomoc w wyłapywaniu błędów.

O prawach autorskich:

Publikuję ten tekst zakładając, że nauka i użycie języka, nawet języka wymyślnego, nie narusza praw autorskich jego twórcy. Nie jest moim celem łamanie praw autorskich do jakichkolwiek niepublikowanych tekstów JRR Tolkiena traktujących o gramatyce adûnaiku – takie teksty nie są mi dostępne i kurs będzie się opierał na materiałach opublikowanych. Nie twierdzę, że będę uczyć „poprawnej” wersji adûnaiku – opieram się na tym, co uważam za najlepszą z możliwych rekonstrukcji gramatyki adûnaickiej na podstawie materiałów opublikowanych.

Niektóre osoby i miejsca będą luźno wiązać się z postaciami i miejscami opisanymi w dziełach Tolkiena – celem wprowadzenia ich do kursu jest wyłącznie stworzenie atmosfery, tworzenie nowych interpretacji prac Tolkiena nie jest moim zamiarem. Chcę jedynie pokazać język „w działaniu”. Podobnie zachowanie i sposób myślenia przedstawianych postaci i opisy miejsc determinowane są przez kwestie gramatyczne prezentowane w danej lekcji, zatem często będą różnić się od postaci oryginalnych.

O mojej pracy:

Napisałem ten kurs, aby stworzyć wszystkim zainteresowanym łatwiejszy dostęp do adûnaiku. Dozwolone jest ściąganie go z sieci i drukowanie bez specjalnego zezwolenia, ale wyłącznie w celach niekomercyjnych. Zabronione jest jakiekolwiek użytkowanie tego kursu w celach komercyjnych a także oferowanie go do ściągnięcia z sieci bez uzyskania pozwolenia.

Jeśli ktokolwiek uważa, że jego prawa autorskie zostały złamane poprzez publikację tego tekstu, proszę o kontakt: thorsten@sindarin.de

Rozdział 1

Klasy rzeczownika, subiektyw i podstawa

§ 1.1. TEKST

Azra-zê

Îdô lômi. Kadô Imrazôrun azra-zê. Êphal zîrân Anadûnê. Zâira burôda Imrazôrunud. Tâidô balîka bawîb-mâ azra-zê Anadûnênô, îdon azrâ ugru-dalad.

Przy morzu

Teraz jest noc. Zatem Imrazôr jest przy morzu. Daleko jest ukochany Númenor. Tęsknota jest ciężka dla Imrazôra. Kiedyś, dawno temu, statki były z wiatrami nad morzem z Númenoru. Teraz morze jest poniżej cienia.

§ 1.2 GRAMATYKA

§ 1.2.1 Rzeczowniki a rodzaj

Podczas gdy adûnaic nie posiada rodzajów gramatycznych jako takich (np. nie mają ich przymiotniki), należy rozróżniać cztery różne rodzaje (albo lepiej: płcie) rzeczownika. Są to: męska, żeńska, wspólna i nijaka.

Rodzajów męskich i żeńskich używa się do oznaczania imion osób, np. *Imrazôr* jest imieniem męskim (i obowiązują go zasady odmiany właściwe r. męskiemu), *Zamîn* jest kobiecym imieniem (i obowiązują je zasady odmiany właściwe r. żeńskiemu). Na dodatek rzeczowniki, które wyraźnie rozróżniają płeć, także zaliczają się do tej grupy, np. *tamar* „kował” jest r. męskiego, podczas gdy *nithil* „dziewczyna” jest r. żeńskiego.

Do rodzaju wspólnego zaliczają się słowa określające osoby lub zwierzęta, które w zasadzie mogą rozróżniać rodzaj, ale mówiący nie zaznacza tego. Zastanówmy się np. nad słowem *nimir* „elf”, które może oznaczać zarówno mężczyznę, jak i kobietę. Nietrudno jest znaleźć potrójne grupy rzeczowników w rodzajach wspólnym, męskim i żeńskim, porównaj *karab* „koń” (wsp.), *karbû* „ogier” (m) i *karbî* „klacz” (ż).

W końcu rodzaj nijaki dotyczy wszystkich rzeczowników, które nie opisują osób.

§ 1.2.2 Odmiana rzeczownika, podstawa i subiektyw

Adûnaicki rzeczownik odmienia się przez przypadki i liczby. Istnieją trzy przypadki: podstawa, subiektyw i obiektyw¹, a także trzy liczby: pojedyncza, mnoga i podwójna. To, jak będziemy odmieniać dany rzeczownik, zależy od jego rodzaju i klasy; szczegółowo omówimy to później.

Podstawowa forma rzeczownika (tj. taka forma, która pojawia się w słowniku) nazywana jest podstawą. Co ciekawe, nie jest to forma, którą rzeczownik przyjmuje będąc podmiotem zdania. Zamiast tego, jedną z funkcji podstawy jest oznaczanie

¹ Po angielsku odpowiednio: Normal, Subjective, Objective; nie mają swoich odpowiedników w j. polskim, więc zostały spolszczone (przyp. tłum.)

dopełnienia. Podmiot zdania jest zazwyczaj wyrażany za pomocą już odmienionej formy, trafnie nazwanej zresztą subjektywem².

Dla rzeczowników rodzaju męskiego standardową końcówką fleksyjną w subiektywie jest *-un*, zaś dla żeńskich *-in*. Jak już powiedzieliśmy, ta końcówka określa podmiot zdania. Ponieważ „być” jest zazwyczaj czasownikiem domyślnym, tj. nie zapisuje się go, oznacza to, że używając formy subiektywu dla jednego słowa i podstawy dla drugiego, możemy utworzyć proste zdania z domyślnym czasownikiem „być”:

Imrazôrun tamar. „Imrazôr jest kowalem.”

Zamînin nithil. „Zamîn jest dziewczyną.”

Kiedy podmiotem jest kilka rzeczowników, tylko ostatni z nich występuje z końcówką subiektywu:

Imrazôr tamarun Adûnâ. „Kowal Imrazôr jest Dúnadanem.”

§ 1.2.3 Klasy rodzaju nijakiego

Rzeczowniki możemy podzielić na „mocne” (odmieniając się przez przypadki zmieniają ostatnią samogłoskę rdzenia) i „słabe” (odmieniając się jedynie dodając do siebie końcówki). Przynależność do danej klasy ściśle zależy od formy rzeczownika.

Rzeczowniki posiadające dwie sylaby, w tym drugą krótką i zakończoną spółgłoską, należą do klasy Mocnej I. W tym wypadku subiektyw liczby pojedynczej jest tworzony od podstawy za pomocą wydłużenia ostatniej samogłoski, zaś *i* oraz *u* dodatkowo ulegają przegłosowi, tzn. $i \rightarrow \hat{e}$ a $u \rightarrow \hat{o}$. Liczbę mnogą podstawy tworzy się, zamieniając ostatnią samogłoskę (bez względu na to, jakąkolwiek by ona nie była) na $\hat{i}$, zaś w subiektywie dodaje się do podstawy liczby mnogiej końcówkę *-a*. W ten sposób otrzymujemy poniższe formy dla wyrazów *zadan* „dom”, *khibil* „wiosna” i *huzon* „ucho”:

P. l. poj.	zadan	khibil	huzun
S. l. poj.	zadân	khibêl	huzôn
P. l. mn.	zadîn	khibîl	huzîn
S. l. mn.	zadîna	khibîla	huzîna

Do drugiej klasy mocnej rzeczowników rodzaju nijakiego (Mocnej II) należą rzeczowniki posiadające dwie sylaby, a także samogłoskową końcówkę. W tym wypadku, w subiektywie liczby pojedynczej końcówka jest wydłużana, a dodatkowo przegłosowi znowu ulegają *i* oraz *u*, tj. $i \rightarrow \hat{e}$ a $u \rightarrow \hat{o}$. W podstawie w liczbie mnogiej końcówka jest zastępowana przez $\hat{i}$, zaś w subiektywie liczby mnogiej do tej formy dodaje się końcówkę *-ya*. Przypatrzmy się zatem formom wyrazów *azra* „morze”, *gimli* „gwiazda” oraz *nîlu* „księżyc”:

² Ang. Subjective wywodzi się od wyrazu subject „podmiot”

P. l. poj.	azra	gimli	nîlu
S. l. poj.	azrâ	gimlê	nîlô
P. l. mn.	azrî	gimlî	nîlî
S. l. mn.	azrîya	gimlîya	nîlîya

Na słabą klasę rzeczowników (Słaba) składają się, jak się już zapewne domyślasz, te rzeczowniki, których ostatnia samogłoska nie może zostać wydłużona bądź skrócona, gdyż jest już długa albo kiedy rzeczownik posiada tylko jedną sylabę. W tym wypadku subiektyw tworzy się, dodając końcówkę *-a*, liczbę mnogą podstawy poprzez końcówkę *-î*, zaś w subiektywie liczby mnogiej *-îya*. Rozważmy następujące przykłady: *pûh* „dech”, *abâr* „siła, wytrzymałość” i *batân* „droga, ścieżka”:

P. l. poj.	pûh	abâr	batân
S. l. poj.	pûha	abâra	batâna
P. l. mn.	pûhî	abârî	batânî
S. l. mn.	pûhîya	abârîya	batânîya

A więc są trzy główne deklinacje rzeczowników rodzaju nijakiego. Istnieją niewielkie różnice w odmianie rzeczowników rozróżniających płeć [a więc należących do rodzajów męskiego, żeńskiego i wspólnego]. Powrócimy do nich w następnych lekcjach.

§ 1.2.4 Przymiotniki

Nie wiemy za wiele na temat adûnaickich przymiotników. Nie mają one różnych form dla poszczególnych rodzajów. Jeśli służą do opisywania rzeczownika, zazwyczaj stoją przed nim, np.:

burôda zâir „ciężkie oczekiwanie”

burôda tamar „ciężki kowal”

Przymiotniki zgadzają się w liczbie (przynajmniej mnogiej) z opisywanym rzeczownikiem. Przypuszczalnie schemat odmiany zależy mniej więcej od klasy rzeczownika.

êphalî balîk „odległe statki”

burôdî zâirî „ciężkie tęsknoty”

Przymiotniki mogą także być używane w funkcji predykatywnej (orzecznikowej). W tym wypadku zazwyczaj występują za rzeczownikiem (który wtedy jest w subiektywie). Zgadzą się co do liczby, jednakże wciąż nie co do przypadku:

zâira burôda „tęsknota jest ciężka”

balîka êphalî „statki są odległe”

Jeśli przymiotnik opisuje rzeczownik będący podmiotem zdania, wciąż nie ma związku zgody pomiędzy przymiotnikiem a rzeczownikiem, gdyż po prostu przymiotnik staje na pierwszym miejscu, a końcówka subiektywu zostaje dołączona do ostatniego elementu podmiotu:

dulgu balâk êphal „czarny statek jest daleko”

A więc możemy tak to podsumować: przymiotnik zawsze zgadza się z rzeczownikiem co do liczby, nigdy zaś co do przypadku czy też rodzaju.

§ 1.2.5 Przyrostki poimkowe

Pozycje i kierunki, wraz z pozostałymi informacjami na temat relacji pomiędzy przedmiotami, są wyrażane w adûnaiku za pomocą końcówek. Nie stanowią one prawdziwych przypadków i powinny być raczej rozumiane jako poimki. Czasami łączą się z podstawą rzeczownika za pomocą spójki, kiedy indziej zaś po prostu są doklejane. Rzadko zdarza się, by po połączeniu rzeczownika z przyrostkiem powstała niedozwolona zbitka spółgłosek; takie przypadki przedyskutujemy oddzielnie później.

Znajdujemy:

–*zê*: „przy”: *azra–zê* „przy morzu”

–*mâ*: „z”: *balak–mâ* „ze statkiem”

–*dalad*: „pod”: *ugru–dalad* „pod cieniem”

*–*nad*: „za”: *Imrazôr–nad* „za Imrazôrem”

–*?bê*: „jak”: *nîlu–bê* „jak księżyc”

Tylko dwa afiksy zaczynają się samogłoską. W tym przypadku zachodzi drobna komplikacja – jeśli rzeczownik kończy się na *–u*, to *–v–* jest wstawiane pomiędzy rzeczownik i przyrostek [w staroandûnaickim było to *–w–*]; jeśli rzeczownik kończy się na *–î*, to wstawia się w jego miejsce *–y–*. Takie same samogłoski zazwyczaj skracają się i wytwarzają razem z przyrostkiem długą samogłoskę. Kiedy rzeczownik kończy się na *–e*, to jest ono oddzielane za pomocą wrostka *–n–* od końcówki zaczynającej się samogłoską.

–*ad(a)* „do, w stronę, na przeciw”: *batânad* „w stronę drogi”, *azrâd* „w stronę morza”, *azrîyad* „w stronę mórz”

–*ô*: „od”: *batânô* „od drogi”, *nîluvô* „od księżycy”, *Anadûnênô* „z Númenoru”

*–*ob* „przed”: *nîluvob* „przed księżycem”

Rozdział 2

Czas teraźniejszy, zaimki

§ 2.1. TEKST

Nîlu dâur-dalad

Imrazôr utôdi azra. Bawâb anâkhi êphalô ka azra azgârâ zâyanada. Roth aphurusi azra-zê ka rozî akalubi. Dulgî sapîna ugrudâm sakal. Imrazôr uhuznudâ rûkh hunad. Nithil inâkhi. Gimlînzilin nâkhi.

Gimlînzil: Ê attû! Ammî idâri.

Imrazôr: Ni-nâkhi zadanad.

Księżyc pod mrokiem

Imrazôr obserwuje morze. Wiatr nadchodzi z daleka i morze wytacza (tworzy) wojnę przeciw lądowi. Piana tryska na morzu i deszcz spada. Czarne chmury zakrywają cieniem (zaćmiewają) plażę. Imrazôr słyszy krzyk za sobą. Dziewczyna przychodzi. To jest Gimlînzil, która nadchodzi.

Gimlînzil: Ojcie! Matka czeka.

Imrazôr: [Już] wracam do domu.

§ 2.2 GRAMATYKA

§ 2.2.1 Typy czasowników

Informacje na temat adûnaickich czasowników są dość pobieżne, toteż poniższa klasyfikacja jest raczej próbą odtworzenia sprawnego systemu niż opisem bazującym na pismach Tolkiena.

Możemy wyróżnić trzy główne klasy czasowników: jednosylabowe czasowniki podstawowe, dwuzgłoskowe czasowniki podstawowe oraz czasowniki pochodne. Bardzo łatwo je odróżnić od siebie po tematach.

Jako członka pierwszej klasy (P1) podano *yad-* „iść”. Do klasy drugiej (P2) należą takie czasowniki jak *kalab-* „upadać”, a przykładem czasownika pochodnego (D) jest *ugrudâ-* „zaćmiewać, popadać w cień”. Jasno widzimy, że wywodzi się od *ugru* „cień” z dodanym sufiksem *-dâ*.

§ 2.2.2 Czas teraźniejszy

Czas teraźniejszy jest używany do opisywania wydarzeń, które dzieją się właśnie w tej chwili. Nie służy do wyrażania prawd ogólnych, bo w adûnaiku do tego celu służy aoryst. Najprościej tłumaczyć adûnaicki czas teraźniejszy jako angielski teraźniejszy progresywny (The Present Continuous Tense).

Czasowniki klasy P1 tworzą czas teraźniejszy poprzez wydłużenie samogłoski (ze znanym nam już przegłosem $i \rightarrow \epsilon$ oraz $u \rightarrow \hat{o}$) i dodanie końcówki *-i*. Tak więc:

nakh- (nadchodzić) $\rightarrow$ *nâkhi* „nadchodzi [teraz]”

bith- „mówić” → *bêthi* „mówi [teraz]”

zir- „kochać” → *zêri* „kocha [teraz]”

Czasowniki klasy drugiej czasowników podstawowych (P2) czas terażniejszy tworzą zamieniając samogłoskę ostatniej sylaby na –u–. Dodają także –i do tematu.

#tabad- „dotykać” → *tabudi* „dotyka [teraz]”

kalab- „upadać” → *kalubi* „upada [teraz]”

Nie posiadamy informacji, jaką formę w czasie terażniejszym powinny przyjąć czasowniki pochodne. Nie wiedząc, jak to zrobić, możemy się tylko domyślać, że być może przypominają swój temat:

azgarâ- „czynić wojnę” → *?azgarâ* „czyni wojnę [teraz]”

ugrudâ- „zakrywać cieniem” → *?ugrudâ* „zakrywa cieniem [teraz]”

§ 2.2.3 Przedrostki zaimkowe

W odmianie czasownika zaimki występują w formie przedrostków, czasem (choć nie zawsze) ze spółką. Oto, wszak bardzo niepewna, tabela tych przedrostków:

	l. poj.	l. mn.
1. os.	?ni-	#nê-
2. os.	#ki-	?li-
3. os. r. m.	hu-, u-	yu-
3. os. r. ż.	hi-, i-	*yi-
3. os. r. n.	ha-, a-	ya-

Jeśli używamy przedrostka liczby mnogiej, to dodatkowo do czasownika dodajemy końcówkę –m. A więc:

ni-bêthi „ja mówię”

hu-kalubi „on upada”

yu-kalubim „oni upadają”

nê-azgarâm „my wszczynamy wojnę”

§ 2.2.4 Subiektyw z czasownikami

Kiedy zdanie zawiera rzeczownik będący podmiotem, najwyraźniej istnieją dwa sposoby utworzenia zdania. Różnią się one emfazą.

Najprościej jest użyć rzeczownika w podstawie. W tym wypadku czasownik musi występować z odpowiednim przedrostkiem zaimkowym (prawdopodobnie krótkie warianty *u-*, *i-*, *a-* są używane w tym wypadku w liczbie pojedynczej). Np.:

Imrazôr ukalubi. „Imrazôr upada”.

Zamîn izêri karîb. „Zamîn kocha konie”.

Balîk yatabudim azra. „Statki dotykają morza”.

Drugim sposobem jest użycie subiektywu. W tym wypadku czasownik może mieć przyrostek zaimkowy, ale jest on raczej opcjonalny. Takie wyrażenie sugeruje emfazę:

Imrazôrun kalubi. „To jest Imrazôr, ten, który upada”.

Zâminin zêri karîb. „To jest Zamîn, ta, która kocha konie”.

Balîka tabudim azra. „Statki są tymi, które dotykają morza.”

Rozdział 3

Aoryst i tryb rozkazujący, klasy rzeczownika rozróżniające płeć

§ 3.1. TEKST

Imrazôr Sakalaban-zê

Hi-Akallebêthin azra-dalad. Tâidô Imrazôr, banâth ka phel Gimlînzilin nakham Sakalabanad. Îdô kâtha balîka yadam êphalad. Yâ irî.

Zadan-nad batâna yada thurushad ka urîdad. Raban tuda thurush. Urkim urîd-zê.

Gimlînzil: Kitudahê batân! Naru!

Imrazôr: Kiyadahê zadanad! Ni-zêri kan zagar...

Gimlînzil: Askâ naru-nud!

Imrazôr w Śródziemiu

Ta, która została zatopiona, leży pod morzem. Kiedyś, dawno temu, Imrazôr, jego żona i córka Gimlînzil przybyli do wybrzeża do Śródziemia. Teraz wszystkie statki odeszły daleko. Są sami.

Za domem droga wiedzie na bagna i (w) góry. Pies obserwuje bagno. Orkowie są w górach.

Gimlînzil: Patrz na drogę! Jakiś człowiek!

Imrazôr: Idź do domu! Chcę trzymać miecz...

Gimlînzil: Ten człowiek jest ranny (rana jest na człowieku)!

§ 3.2 GRAMATYKA

§ 3.2.1 Aoryst

Aorystu używa się do tworzenia zdań nieumiejscawiających dokładnie w czasie opisywanego zdarzenia. Mogą być tłumaczone na angielski jako *The Present Simple Tense*. Porównajmy dla przykładu „*Imrazôr is speaking Adûnaic*” z „*Imrazôr speaks Adûnaic*”. Podczas gdy pierwszy przykład sugeruje, iż Imrazôr rozmawia w tym języku właśnie w tej chwili, to drugie jest wyrażeniem bezczasowym – informuje nas jedynie, że może on mówić po adûnaicku i robił to w przeszłości, a także, że jest jeszcze w stanie uczynić to znowu w przyszłości. W ten sposób łatwo uchwycić sens znaczenia aorystu.

W związku ze swoją bezczasowością, ten adûnaicki czas jest także często używany jako tzw. „historyczny czas teraźniejszy lub przeszły” w opowiadaniach. Tak więc, kiedy język polski powszechnie używa czasu przeszłego do opowiadania różnych historii, to w adûnaiku raczej występowałby w tym celu aoryst (aczkolwiek tłumacząc na polski, będziemy musieli zamienić go na czas przeszły). Z tego powodu będziemy często oddawać aoryst zarówno jako czas przeszły, jak i teraźniejszy, a różnica będzie oczywista dzięki kontekstowi.

Z powodu tej zdolności aorystu do udawania czasu przeszłego, nie jest do końca jasne, które formy w pracach Tolkiena powinny być identyfikowane jako prawdziwy czas przeszły, a które jako aoryst; a więc poniższa klasyfikacja jest nieco naciągana.

Jeśli chodzi o czasowniki klasy P1, możemy tylko zgadywać, jaką powinny przyjąć formę. Niewykluczone, iż po prostu dodają *-a* do tematu i nie zachodzi żadne wydłużenie samogłoski. W ten sposób otrzymalibyśmy:

nakh- „przychodzić” → *?nakh* „przychodzi”

yad- „iść” → *?yada* „idzie”

Mamy trochę więcej informacji na temat klasy P2. Tutaj druga samogłoska wydaje się być usuwana, kiedy dodaje się *-a*. Tak więc znajdujemy:

#tabad- „dotykać” → *#tabda* „dotyka”

kalab- „upadać” → *kalba* „upada”

Niestety, nie posiadamy także informacji jak mają zachowywać się czasowniki pochodne. Bazując na bliskim podobieństwie aorystu do czasu teraźniejszego w quenyi, możemy jedynie przypuszczać, iż nie zmieniają one swego tematu:

azgarâ- „wszczynać wojnę” → *?azgarâ* „wszczyna wojnę”

§ 3.2.2 Tryb rozkazujący

Tryb rozkazujący jest formą czasownika służącą do wydawania komuś rozkazów. Wygląda na to, że jest on tworzony w adûnaiku poprzez dodanie przyrostka *-hê* do formy aorystu czasownika. Dodatkowo przedrostek osobowy określa osobę, do której dany rozkaz jest kierowany. Przykłady:

kinakhahê! „przyjdź!”

linakhahê! „przyjdźcie!”

hutubdahê! „niech dotknie!”

yanakhahê! „niech dotkną!”

Jest niejasne czy, jak w sindarinie, można wyrażać życzenia trybem rozkazującym. Jeśli tak, to może w tym wypadku dana forma trybu rozkazującego powinna być bezosobowa, tj. nie otrzymałaby prefiksu:

kanhê zagar! „chciej, bym trzymał miecz!; wolałbym trzymać miecz!”

§ 3.2.3 Bezokolicznik

Prawdę mówiąc, nie mamy żadnego pomysłu, jak utworzyć bezokolicznik w adûnaiku. Aczkolwiek przy *kan* Tolkien zanotował „trzymać”, zaś przy *kalab* „spadać”. Możliwe, że są to tylko formy tematu, aczkolwiek mogą też reprezentować prawdziwe bezokoliczniki. My wykorzystamy tę hipotezę poniżej:

ni-zira yad sakalad „pragnę iść na plażę”

hu-zêri azgarâ „on [teraz] pragnie wszcząć wojnę”

§ 3.2.4 Klasy rzeczownika rozróżniające płeć

Główną różnicą pomiędzy rzeczownikami rodzaju nijakiego a tymi rozróżniającymi płeć jest forma subiektywu liczby pojedynczej. Ta druga grupa preferuje przyrostki *-un* (r. męski), *-in* (r. żeński) oraz *-(a)n* (r. wspólny). Poza tym podział jest dość podobny,

np. tak jak w klasach r. nijakiego rozróżniamy formy mocne (zmieniające samogłoskę rdzenia) i słabe (dodające końcówki).

Do klasy Mocnej I należą także słowa posiadające dwie sylaby i w ostatniej z nich krótką samogłoskę. W subiektywie liczby pojedynczej opuszcza się ostatnią samogłoskę i dodaje odpowiednio *-un* (w r. męskim), *-in* (w r. żeńskim) i *-(a)n* (w r. wspólnym). Podstawa l.mn. działa tak samo jak w r. nijakim, zamieniając ostatnią samogłoskę na *î*. W subiektywie, tak jak w r. nijakim l.poj., pomija się ostatnią samogłoskę, a dodatkowo dodaje do tematu wszystkich trzech rodzajów *-im*.

Zilustrujemy to słowami *tamar* „kował” (r.m.), *nithil* „dziewczyna” (r.ż.), *nimir* (r.wsp.) i *uruk* „ork” (r.wsp.):

P. l. poj.	tamar	nithil	nimir	uruk
S. l. poj.	tamrun	nithlin	nimran	urkan
P. l. mn.	tamîr	nithîl	nimîr	urîk
S. l. mn.	tamrim	nithlim	nimrim	urkim

Istnieje wariant tej klasy, w którym druga samogłoska jest długa (Mocne Ib). Skoro dla rzeczowników rozróżniających płeć subiektyw jest zawsze tworzony poprzez dodanie końcówki, a nie przez wydłużenie sylaby, te rzeczowniki są bardzo podobne do tych powyżej (nie zanika jednak końcowa sylaba, pozostaje w l. poj. *i* zmienia się w *î* w l. mn.). Zobaczmy to na przykładach: *phazân* „książę” (r. m.), *banâth* „żona” (r. ż.) i *zigûr* „mędrzec” (r. m.):

P. l. poj.	phazân	banâth	zigûr
S. l. poj.	phazânun	banâthin	zigûrun
P. l. mn.	phazîn	banîth	zigîr
S. l. mn.	phazînim	banîthim	zigîrim

Odpowiednik klasy Mocnej II jest bardzo prosty do opanowania: *u* musi być ostatnią samogłoską wszystkich takich rzeczowników, jeśli są one r. męskiego, i jeśli r. żeńskiego, a jeśli wspólnego, subiektyw wymaga tylko dodania końcówki *-n*. W podstawie l. mn. ostatnia samogłoska jest zastępowana poprzez *-î-*, a subiektyw l. mn. ma *-îm* we wszystkich rodzajach. Zobaczmy to na przykładach: *naru* „mężczyzna”, *zini* „kobieta” i *raba* „pies”:

P.l.poj.	naru	zini	raba
S.l.poj.	narun	zinin	raban
P.l.mn.	narî	zinî	rabî
S.l.mn.	narîm	zinîm	rabîm

Na pierwszą słabą klasę składają się rzeczowniki jednosylabowe. Mają końcówki *-un* (r.m.), *-in* (r.ż.) i *-(a)n* (r.wsp.) w subiektywie l.poj., *-î* w podstawie l. mn. i *-îm* w subiektywie l. mn. dla wszystkich rodzajów. Jako przykłady posłużą *bâr* „pan” (r.m.), *mîth* „dziewczynka” (r.ż.) i *nûph* „głupiec” (r.wsp.):

P.l.poj.	bâr	mîth	nûph
S.l.poj.	bârun	mîthin	nûphan
P.l.mn.	bârî	mîthî	nûphî

S.l.mn. bârîm mîthîm nûphîm

Druga słaba klasa rzeczowników jest nieco bardzo skomplikowana, ponieważ posiada długą samogłoskę na końcu tematu. Ta głoska nie może być zastąpiona przez *î* w podstawie l. mn., dlatego *-û* przechodzi w *-ûwî*, *-î* pozostaje niezmiennione, *-ô* przekształca się w *-ôî*, zaś *-ê* w *-ênî*. Do tych końcówek dodaje się *-m* w subiektywie l.mn. Jako przykłady przeanalizujemy *nardû* „wojownik” (r.m.), *zôrî* „pielęgniarka” (r.ż.), *mânô* „duch” (r.wsp.) i *izrê* „ukochana” (r.ż.):

P.l.poj.	nardû	zôrî	mânô	izrê
S.l.poj.	nardûn	zôrîn	mânôn	izrên
P.l.mn.	nardûwî	zôrî	mânôî	izrênî
S.l.mn.	nardûwîm	zôrî	mânôim	izrênîm

Rozdział 4

Obiektyw i inne dopełniacze, negacja

§ 4.1. TEKST

Urkim nênud!

Narun îdô zadan-zê. Hu-bêthi:

Ulbar: Ni-na Ulbar. Ni-nâkhi kadar-ô. Dolgô kalubi! Urkim nênud, kadar-lâi aganî. Ni-na lâ nardû, ni-na zagur-tamar. Liyadahê karîb-mâ! Bâ lidarahê! Liyadahê nimîr-ada!

Gimlînzil: Attû, Bêthîya 'n Ulbar saphdî.

Imrazôr: Lâ kisaphudi. Lâ nê-polam yad Nimîr-ada. Nardû-bê 'n Ar-Pharazôn ni-nakha sakalabanad ka lâ ni-na nimruzîr.

Gimlînzil: Lâ nisaphda. Lâ ni-na agnubêl!

Orkowie są nad nami!

[Ten] człowiek jest teraz w domu. Mówi:

Ulbar: Jestem Ulbar. Przychodzę z miasta. Ciemność zapada! Orkowie byli nad nami, miasta-ludzie są martwi. Ja nie jestem wojownikiem, ja jestem tylko mieczy-kowalem. Jedźcie końmi! Nie czekajcie! Jedźcie do elfów!

Gimlînzil: Ojczy, słowa Ulbara są mądre.

Imrazôr: Ty nie rozumiesz. Nie możemy iść do elfów. Jako rycerz (wojownik) Ar-Pharazôna przybyłem do Śródziemia i nie jestem elfów-przyjacielem.

Gimlînzil: Ja [też] nie mogę zrozumieć. Ja nie chcę śmierci! (dosł. nie jestem kochającą śmierć)

§ 4.2 GRAMATYKA

§ 4.2.1 Funkcja obiektywu

Obiektyw jest ostatnim adûnaickim przypadkiem, którego możemy odmieniać, i to tylko w liczbie pojedynczej. Jest używany jedynie w złożeniach lub wyrażeniach złożonych i ma dość dziwną funkcję: przed rzeczownikami odsłownymi i imiesłowami określa przedmiot, na którym jest wykonywana akcja rzeczownika. Np. *magân* „budowniczy” jest rzeczownikiem spokrewnionym z akcją „budować”. Tak więc, w złożeniu „statek–budowniczy” (lub w dopełniaczu „budowniczy statków”) akcja „budowanie” jest wykonywana na statku, dlatego w adûnaiku rzeczownik „statek” zostanie wyrażony obiektywem. A więc złożeniem nie jest ***balak–magân*, ale *balku–magân* z *balku* będącym obiektywem rzeczownika *balak*.

§ 4.2.2 Objektyw rzeczowników rodzaju nijakiego

Dla klasy Mocnej I, tworzenie objektywu jest dziecinnie proste – ostatnia samogłoska rzeczownika jest zastępowana poprzez *-u-*. Jeśli tą samogłoską jest już *-u-*, to możemy wykorzystać drugą możliwą formę, w której dodajemy *-u*. Tak więc:

P. l. poj. zadan khibil huzun
O. zadun khibul huzun, huznu

W klasie Mocnej II, objektyw tworzy się zamieniając na *-u* jakąkolwiek końcową samogłoskę:

P. l. poj. azra gimli nîlu
O. azru gimlu nîlu

W końcu, klasa Słaba rzeczownika po prostu dodaje *-u* do tematu rzeczownika:

P.l.poj. pôh abâr batân
O. pôhu abâru batânu

Oto przykłady:

zadun-magân „budowniczy domów”
azru-bêl „kochający morze”
batânu-magân „budowniczy dróg”
zagur-tamar „kował mieczy”

§ 4.2.3 Objektyw rzeczowników rozróżniających płeć

Objektyw nie posiada specjalnej, oddzielnej formy dla rzeczowników rozróżniających płeć. Kiedy tylko jest to możliwe, końcowa samogłoska jest zastępowana przez *-u-* (albo alternatywnie dodawane jest *-u*). Tak więc formy klasy Mocnej I wyglądają następująco:

P. l.poj. tamar nithil nimir uruk
O. tamur (tamru) nithul (nithlu) nimur (nimru) uruk (urku)

W klasie Mocnej Ib, we współczesnym adûnaiku końcówka *-u* jest znacznie powszechniej używana niż starsza opcja, tj. zamiana ostatniej samogłoski na *-û*.

P. l. poj. phazân banâth zigûr
O. (phazûn) phazânu (banûth) banâthu (zigûr) zigûru

W klasie Mocnej II także jest bardzo prosto: *-u* zastępuje wszystkie końcowe samogłoski w obiektywie:

P. l. poj. naru zini raba
O. naru zinu rabu

W klasie Słabej I również najpowszechniejsza jest końcówka –u. Jeśli rzeczownik jest r. żeńskiego, to akceptuje się także jako końcówkę –i, czasem jest ona nawet bardziej preferowana:

P. l. poj. bâr mîth nûph
O. bâru mîthi (mîthu) nûphu

Tylko klasa Słaba II różni się nieco od innych: tutaj zazwyczaj zachowuje się ostatnią samogłoskę, aczkolwiek znamy też kilka alternatywnych, archaicznych form:

P. l. poj. nardû zôrî mânô izrê
O. nardû zôrî (zôrîyu) mânô izrê (izrâyu)

§ 4.2.4 Złożenia dopełniaczowe

Pierwszy element złożenia może występować także w podstawie, jednakże zmienia to znaczenie takiego wyrażenia, gdyż w tym wypadku związek jest przymiotnikowy, tzn. drugi rzeczownik jest tak jakby połączony z pierwszym, albo też pierwszy opisuje drugi.

Porównajmy dla przykładu *nimir-zîr* z *nimru-zîr* – obydwa mogłyby być tłumaczone na polski jako „przyjaciół elfów”. Ale podczas gdy to ostatnie znaczy „miłośnik elfów”, pierwsze sugeruje raczej, iż to ten przyjaciel jest elfem (w przeciwieństwie do przyjaciela, który jest krasnoludem). Tak więc możemy równie dobrze tłumaczyć to jako „elficki przyjaciel”.

Można też stworzyć takie formy:

kadar-lâi „lud miasta”

sakal-zadan „dom nad brzegiem” („przybrzeżny”)

W takich wyrażeniach forma liczby mnogiej nie może występować na pierwszym miejscu, jako że zawsze przybiera znaczenie dopełniacza:

balîk-magân „budowniczy (jakichś) statków”

Istnieje pewna niejasność co do wyrażen z użyciem dopełniaczowej liczby pojedynczej.

§ 4.2.5 Przedrostek dopełniacza

Kiedy związek pomiędzy dwoma rzeczownikami nie jest tak bliski, iż tworzą one złożenie, adûnaik używa przedrostka *an*. Bardzo często skraca się go do *'n* (w kilku przypadkach nawet łączy się go z następującym po nim rzeczownikiem, aby utworzyć przymiotnik). Jeśli używa się tego przedrostka, to dopełniacz występuje po rzeczowniku (warto zauważyć, że w złożeniach z obiektywnym i podstawą dopełniacz poprzedza rzeczownik opisywany). Przykłady:

izrê an nûph „ukochana głupca”

nardû 'n bâr 'n Anadûnê „wojownik władcy zachodu”

phelî 'n Imrazôr „cóрка Imrazôra”

Możliwe, że w ten sposób możemy utworzyć formy zaimków dzierżawczych – jest to chyba najlepszy sposób na obejście tej luki w adûnaickiej gramatyce. I chociaż to tylko spekulacje, możliwe, iż wyrażenia typu

zagar 'n hu „jego miecz”

banâth an nî „moja żona”

zostałyby zrozumiane przez Númenorejczyków.

§ 4.2.6 Negowanie

Aby wyrazić zakaz, można użyć partykuły *bâ* „nie!”

bâ kitabdahê! „nie dotykajcie!”

Powyższa partykuła jest dobrze znana w elfickim, więc możemy wydedukować, że adûnaik posiadał także partykułę *lâ*, używaną, by zaprzeczać faktom (podczas gdy *bâ* zaprzecza tylko życzeniom). Jeśli tak, to mogłaby ona występować na początku zdania:

Gimlînzil lâ hiyâdhi kadarad. „Gimlînzil nie chodzi do miasta”

§ 4.2.7 Czasownik „być”

Najprawdopodobniej słowu „być” odpowiada *na-*. Niewiele o nim wiemy, ale możemy przyjąć, że działa tak, jak pozostałe czasowniki:

ki-na bâr „jesteś władcą”

nê-nam nardûwî „jesteśmy wojownikami”

Okazuje się, że czasownik „być” częściej występuje w formie domyślnej, używającej rzeczownika w subiektywie, dlatego w tym kursie będziemy wykorzystywać *na-* tylko z zaimkami, ponieważ nie znamy ich formy subiektywu.

Rozdział 5

Czas przeszły

§ 5.1. TEKST

Anadûnę azra-dalad

Imrazôrun bêthi Gimlînzilad:

Imrazôr: Ar-Pharazônun bâr 'n Adûnâi. Huphazzaga kâtha zâin 'n sakalaban ka uzabbatha Zigûr. Nâlu anakkha Anadûnê-ad. Ar-Pharazônun zîr 'n Zigûr. Hu-azaggara avalôiyada 'n Amatthâni. Agan anakkha nimruzîrîyada. Azrîya phurruka ka Anadûnê hi-kallaba akhâsada. Îdô nê-yada azûlada. Zagar-mâ 'n ni nimruzîrî yakal-labam. Nimîr lâ yatarkam nê.

Gimlînzil: Lâ nê-pôlim dar! Sâibêth-mâ ni-yâdi urîd-ada.

Imrazôr: Ni-zira, phel 'n ni.

Númenor pod morzem

Imrazôr mówi Gimlînzili:

Imrazôr: Ar-Pharazôn był władcą Númenorejczyków. Podbił wszystkie krainy Śródziemia i upokorzył Czarodzieja. Cień przybył do Númenoru. Ar-Pharazôn stał się przyjacielem Saurona. Wytoczył wojnę przeciwko potęgom ziemi Amanu. Śmierć przyszła przyjacielowi elfów. Morza pieniały się i Númenor wpadł w przepaść. Teraz idziemy na wschód. Od mego miecza padł przyjaciel elfów (przez mój miecz przyjaciel elfów padł). Elfy nie chcą nam pomagać.

Gimlînzil: Nie możemy zostać! Za twoim przyzwoleniem idę w góry.

Imrazôr: Kocham cię, moja córko.

§ 5.2 GRAMATYKA

§ 5.2.1 Czas przeszły w adûnaiku

Adûnaic posiada dwa różne czasy przeszłe, progresywny („robił”) i prawdziwy czas przeszły („zrobił”). Niestety, nie wiemy, która z potwierdzonych form jest która. Na potrzeby tego kursu umieścimy je wszystkie w jednej grupie, którą nazwiemy po prostu „czasem przeszłym”.

Kiedy aoryst jest używany do opisywania wydarzeń z przeszłości, przyjmuje rolę polskiego czasu przeszłego, zatem adûnaicki czas przeszły może wtedy występować jako czas zaprzeczony [dziś już rzadko pojawia się on w j. polskim, częściej można go spotkać w angielskim]:

Ar-Pharazôn azggara avalôiyada nad, Yôzâyan akalba akhâsada.

„Po tym, jak Ar-Pharazôn walczył był przeciw Valarom, Númenor wpadł w przepaść.”

Kiedy aoryst jest używany do opisywania przyszłości, czas przeszły może być użyty jako czas przyszły dokonany:

Lûmizê kinakha khô–urud–ada, ni yadda.

„Przez czas [kiedy] ty będziesz przychodzić do gór krucznych, ja odejdę.”

Podsumowując: czas przeszły określa relacje czasowe pomiędzy zastosowaniami aorystu.

§ 5.2.2 Tworzenie czasu przeszłego

Czas przeszły czasowników klasy P1 bardzo przypomina aoryst, z tą różnicą, że druga spółgłoska zostaje podwojona. Podwojone *-ph-* przechodzi w *-pph-*, *-kh-* w *-kkh-*, a *-th-* w *-tth-*. Przykłady:

nakh- „przychodzić” → *nakkha* „przyszedeł”

yad- „iść” → *yadda* „szedeł”

#bith- „mówić” → **bittha* „mówił”

Dla dwuzgłoskowych czasowników podstawowych klasy P2 tworzenie przebiega nieco inaczej: tutaj cały rdzeń pozostaje, podwaja się środkową spółgłoskę i dodaje końcówkę *-a*. Przykłady:

kalab- „upadać” → *kallaba* „upadł”

phurus- „pienić się” → *phurrua* „pienił się”

**tarak-* „wspierać” → *tarraka* „wspierał”

W końcu czasowniki pochodne (D) oddzielają wszystkie spółgłoski za pomocą specjalnej samogłoski, podwajają środkową spółgłoskę i skracają końcówkę. A więc otrzymujemy:

azgarâ- „wytaczać wojnę” → *azaggara* „wytoczył wojnę”

ugrudâ- „zakrywać cieniem” → *ugurruda* „zakrył cieniem”

Oczywiście wszystkie te formy muszą być uzupełnione o odpowiedni przedrostek zaimkowy:

Imrazôr uyadda sakalad. „Imrazôr szedeł na plażę.”

Gimlînzilîn ikallaba nênad. „Oto Gimlînzil, ona wpadła do wody”.

Sapîn ugurrudam zâyan. „Chmury zakryły cieniem ląd”.

Rozdział 6

Liczba podwójna, imiesłowy

§ 6.1. TEKST

Agan anâkhi!

Ûriyat nîlu nimram minal–zê. Batâna thurush–zê lôkhi. Kâtha anî yatudam urîd êphalak. Urîda târîk–bê. Imrazôrun zagat. Pûh 'n Ulbar burôda.

Ûrê anuta ka ya–nakham ugruwad 'n urîd. Imrazôr unituri zôr.

Ulbar: Bâ kinitrahê zôr! Batâna tûdân!

Imrazôr: Huznât 'n ni lâ bethim urîk–ô...

Îdô rûkhî ka urkim hazid yanud. Gimlînzil iyâda izindi nûluwad. Zîrâ–nî nuphrât 'n hi aganî.

Śmierć nadchodzi!

Słońce i księżyc świecą na niebie. Droga poprzez bagno jest kręta (dosł. krzywa). Cały widok gór [jest] daleko. Góry są jak kolumny. Imrazôr trzyma miecz. Ulbar ciężko oddycha (dosł. dech Ulbara jest ciężki).

Ulbar: Nie rozpalajcie ognia! Ścieżka jest obserwowana.

Imrazôr: Moje uszy nie mówią mi o orkach.

Teraz są krzyki i siedmiu orków jest nad nimi. Gimlînzil biegnie prosto w kierunku nocy. Jej ukochani rodzice są martwi.

§ 6.2 GRAMATYKA

§ 6.2.1 Liczba podwójna

Poza pojedynczą i mnogą, adûnaic posiada także trzecią liczbę – podwójną. Używamy jej mówiąc o naturalnych parach rzeczy (choćby częściach ciała), ale już nie o dwóch dowolnych przedmiotach. Kiedy będziemy ją tłumaczyć, właściwsze będą zwroty takie jak „para...” czy „obydwa...” niż „dwa...”. Rzeczownik w liczbie podwójnej może być odmieniany w subiektywie, ale już nie w obiektywie (bo ten przypadek występuje tylko w l. poj.). Podstawowe końcówki liczby podwójnej to *–at* w podstawie i *–ât* w subiektywie.

W klasie Mocnej I rodzaju nijakiego dodajemy te końcówki do rzeczowników uprzednio pozbawionych końcowych samogłosek:

P. l. poj.	zadan	khibil	huzun
P. l. pd.	zadnat	khiblat	huznat
S. l. pd.	zadni	khiblât	huznât

W klasie Mocnej II rodzaju nijakiego formy liczby podwójnej możemy tworzyć na dwa sposoby. Starszą możliwością jest ściągnięcia końcówki do *–ât*, jeśli ostatnią samogłoską w rzeczowniku jest *–a*, lub umieszczenie *–w–* i *–y–*, jeśli ostatnimi samo-

głoskami są odpowiednio *-u* albo *-i*. Istnieje także druga opcja – po prostu usuwa się końcową samogłoskę i dodaje *-at/-ât*.

P. l. poj.	azra	gimli	nîlu
P. l. pd.	azrât (azrat)	gimliyat (gimlat)	nîluwat (nîlat)
S. l. pd.	azrât	gimliyât (gimlât)	nîluwât (nîlât)

W klasie Słabej rodzaju nijakiego po prostu dodaje się końcówki:

P. l. poj.	pûh	abâr	batân
P. l. pd.	puhat	abârat	batânat
S. l. pd.	pûhât	abârât	batânât

W klasach rzeczowników rozróżniających płeć, formy podstawy i subjektywu liczby podwójnej mają zawsze taką samą formę.

W klasie Mocnej I, nim dodamy końcówkę *-ât*, znowu usuwamy ostatnią samogłoskę. Przykłady:

P. l. poj.	tamar	nihil	nimir	uruk
l. pd.	tamrât	nithlât	nimrât	urkât

W klasie Mocnej Ib końcowa samogłoska nie może zaniknąć. Tak więc formy liczby podwójnej tworzy się za pomocą samej końcówki *-ât*.

P. l. poj.	phazân	banâth	zigûr
l. pd.	phazânât	banâthât	zigûrât

W klasie Mocnej II formy liczby podwójnej tworzy się odcinając końcówkę podstawy i dodając *-ât*. Przykłady:

P. l. poj.	bâr	mîth	nûph
l. pd.	bârât	mithât	nûphât

Prawdopodobnie nie będzie dla Was niespodzianką to, że klasa Słaba II wyróżnia się najbardziej skomplikowanym rozwojem form pierwotnych, obejmującym m.in. wstawienie spółgłosek *-w-* i *-y-* pomiędzy rzeczownik a końcówkę liczby podwójnej *-ât*, a także uproszczeniem tych wyrazów w późniejszym adûnaiku. Przykłady:

P. l. poj.	nardû	zôrî	mânô	izrę
l. pd.	nardûwât	zôrîyât	mânôt (mânawât)	izrêt (izrayat)

Musimy założyć, że czasowniki i przymiotniki wykazują właśnie liczbę mnogą, kiedy występują razem z rzeczownikiem w l. pd. Moglibyśmy więc otrzymać:

Gimlât nimram. „Dwie gwiazdy świecą.”

Nê-nam nûphât. „Oboje jesteście głupcami.”

Pewne rzeczy także mogą być postrzegane jako pary, pomimo tego, iż są dość różne i inaczej się nazywają, np. „słońce” i „księżyc”. W takiej sytuacji adûnaic także używa liczby podwójnej, i może tworzyć takie formy na kilka sposobów. Obydwa rzeczowniki można połączyć w jedno złożenie – wtedy dodaje się do niego końcówkę liczby podwójnej; można też jeden z nich pominąć (wtedy drugi jest domyślny) albo do jednego dodać końcówkę liczby podwójnej, a drugiego umieścić za nim w l. poj. A więc „słońce i księżyc” można oddać jako:

ûrinîluwat „słońce i księżyc”

ûriyat „słońce i księżyc”

ûriyat nîlu „słońce i księżyc”

§ 6.2.2 Imiesłów bierny

Imiesłów bierny jest przymiotnikiem utworzonym od czasownika, który określa rzecz, na której została wykonana akcja rzeczownika. (np., jeśli „słuchanie” zostało wykonane na „słowie”, to te słowo zostało „wysłuchane”).

Bardzo niewiele wiemy na temat tych adûnaickich imiesłówów, możemy jedynie wysunąć kilka ogólnych wniosków na podstawie dostępnych materiałów.

Zdaje się, iż czasowniki klasy P1 tworzą imiesłowy poprzez wydłużenie samogłoski i dodanie końcówki –ân. Przykłady:

zir- „kochać” → *zîrân* „ukochany”

tud- „obserwować” → *tûdân* „obserwowany”

Czasowniki klasy P2 najwyraźniej dodają końcówkę –ân do całego tematu czasownika. Np.:

zabath- „upokarzać” → *tabathân* „upokorzony”

tabak- „dotykać” → *tabakân* „dotknięty”

Możemy założyć, że czasowniki pochodne nie różnią się w tym wypadku od innych, i że także można użyć tutaj końcówki –ân, aczkolwiek nie posiadamy żadnego przykładu, który potwierdzałby ten domysł. Jeśli byłby słuszny, otrzymalibyśmy: *ugrudâ-* „zakryć cieniem” → *ugrudân* „zakryty cieniem”, *huznudâ-* „słyszeć” → *hunzudân* „usłyszany”

Nie wiemy, czy którykolwiek z tych imiesłówów może występować w liczbie mnogiej czy nie.

Formalnie imiesłowy nie są przymiotnikami w adûnaiku. Jest to oczywiste z tego względu, iż zawsze występują za rzeczownikiem, który określają (a nie jak przymiotniki – przed). Przykłady:

Anadûnê zîrân hikallaba. „Ukochana Númenor upadła.”

Zigûrun zabathân unakkha bârad ‘n Anadûnê. „Czarodziej przybył upokorzony do Władcy Númenoru.”

§ 6.2.3 Zintensyfikowana forma przymiotnika

Możliwe, że do intensyfikacji³ przymiotnika służy sufiks –ak. Przykłady:

êphal „daleko” → *êphalak* „bardzo daleko”

izindi „prosty” → *izindiyak* „bardzo prosty”

³ Przymiotniki zintensyfikowane w j. polskim posiadają przedrostek prze-, np. przeogromny, przegłupi, przedziwny

Użycie form zintensyfikowanych w elfickim mogłoby być poszlaką co do tworzenia form stopnia najwyższego w adûnaiku, tj. prawdopodobnie można by użyć genetywu przed zintensyfikowaną formą. Moglibyśmy więc utworzyć:

batânî izindiyak „najprostsza droga”, dosł. „przeprosta spośród dróg”

§ 6.2.4 Liczebniki

W adûnaiku, z formalnego punktu widzenia, liczby uznaje się za rzeczowniki, np. Númenorejczycy powiedzieliby zamiast „jedna gwiazda” raczej „jeden gwiazd”⁴. W istocie rzeczy znaczy to, że liczebnik poprzedza rzeczownik, który zlicza, ponieważ jest w genetywie, a genetyw musi stać za rzeczownikiem, do którego się odnosi. A ponieważ znamy tylko dwie adûnaickie liczby, *hazid* „siedem” i *satta* „dwa”, nie będzie się tym zbytnio przejmować.

gimli hazid „siedem gwiazd”

urîk satta „dwóch orków”

⁴ w j. polskim mówimy podobnie, kiedy używamy liczebników od pięciu wzwyż, np.: pięć (kogo? czego? – dopełniacz) gwiazd (przyp. tłum.)

Rozdział 7

Tryb życzący i strona bierna

§ 7.1. TEKST

Agan anâkhi!

Ûriyat nîlu nimram minal-zê. Batâna thurush-zê lôkhi. Kâtha anî yatudam urîd êphalak. Urîda târîk-bê. Imrazôrun zagar. Pûh 'n Ulbar burôda.

Ûrê anuta ka ya-nakham ugruwad 'n urîd. Imrazôr unituri zôr.

Ulbar: Bâ kinitrahê zôr! Batâna tûdân!

Imrazôr: Huznât 'n ni lâ bêthim urîk-ô...

Îdô rûkhî ka urkim hazid yanud. Gimlînzil iyâda izindi nûluwad. Zîrâ-nî nuphrât 'n hi aganî.

Śmierć nadchodzi!

Słońce i księżyc świecą na niebie. Droga poprzez bagno nie jest prosta (dosł. jest krzywa). Cały widok gór [jest] daleko. Góry są jak kolumny. Imrazôr trzyma miecz. Ulbar ciężko oddycha (dosł. dech Ulbara jest ciężki).

Ulbar: Nie rozpalajcie ognia! Ścieżka jest obserwowana.

Imrazôr: Moje uszy nie mówią mi o orkach.

Teraz są krzyki i siedmiu orków jest nad nimi. Gimlînzil biegnie prosto w kierunku nocy. Jej ukochani rodzice są martwi.

§ 7.2 GRAMATYKA

§ 7.2.1 Tryb życzący

Poza czterema odmieniającymi się czasami, adûnaik posiada także kilka innych form czasownika, który są wyrażane za pomocą konstrukcji pomocniczych. Dwie z nich dość łatwo rozpoznać.

Pierwszą taką formą jest tryb życzący. Jest używany do tworzenia form przeciwnych do rzeczywistych faktów, tj. do opisywania sytuacji, które nie są prawdziwe. Często używa się go razem z trybem warunkowym, np. „Jeśli zobaczyłbym orka, to bym walczył.”, gdzie prawdziwe sytuacje, tj. zobaczenie orka i walczenie jeszcze się nie zdarzyły.

Adûnaicki tryb życzący wyraża się używając pomocniczego *du-*. Taka forma czasownika nie odmienia się przez liczby i występuje tylko w liczbie pojedynczej.

W klasie P1 dodaje się ten przedrostek do tematu czasownika z końcówką *-â*.

du-yadâ „poszedłby”

du-nakhâ „przyszłby”

Czasowniki klasy P2 przypominają z wyglądu formy aorystu, aczkolwiek posiadają także długą końcówkę:

du-phursâ „wytrysnąłby”

du-tubdâ „dotknąłby”

W końcu, w przypadku czasowników pochodnych, znowu musimy uciekać się do spekulacji. Najrozsądniej chyba przyjąć, iż odpowiednią formą jest po prostu niezmodyfikowany temat:

du-ugrudâ „zakryłby cieniem”

Wszystkie te formy wciąż muszą być odmieniane przez osoby (ale nie przez liczby):

Urîd du-kalbâ. „Góry upadłyby.”

Ni du-tudâ uruk. „Zobaczyłbym orka.”

§ 7.2.2 Strona bierna

Adûnaicka strona bierna jest wyrażana poprzez konstrukcje bezosobowe. Znaczy to, że czasownik nie otrzymuje przedrostka osobowego i odmienia się go tylko przez liczby, podczas gdy polski podmiot zdania występuje za nim w bierniku. Odpowiada to w pewnym stopniu zmianie, która występuje pomiędzy „jestem widziany” a „ktoś widzi mnie”, z tą różnicą, że w adûnaiku nie ma słowa „ktoś”.

Być może poniższe przykłady rzucą nieco więcej światła na tę sprawę:

Tôdi ni. „Jestem obserwowany”, dosł. „ktoś obserwuje mnie”.

Taida zagar. „Miecz jest dotykany”, dosł. „ktoś dotyka miecz”.

§ 7.2.3 Liczba mnoga rzeczownika

Adûnaic posiada pewną grupę rzeczowników, które formalnie są w liczbie pojedynczej, ale mają znaczenie liczby mnogiej. Np., podczas gdy *gimli* znaczy „gwiazda”, a *gimlî* „kilka gwiazd”, do „wszystkich gwiazd” na niebie wyraźnie odnosi się *gimil*. Jedynym innym potwierdzonym przykładem rzeczowników tego typu jest *kulub* „jadalne korzenie warzyw”, z l. poj. *#kulbu* i liczbą mnogą *kulbî*.

Rozdział 8

Fonologia i słowotwórstwo

§ 8.1. TEKST

Nimrî-zê

Elloth: Daro! Mae govannen, fíriel!

Gimlînzil: Lâ nisaphda Nimiriyê!

Elloth: Kidarahê! Kinâkhi agat-thâniyô.

Gimlînzil: Muphrât aganî. Urkim ya kitôdi ninad. Kitarkahê!

Elloth: Ni lâ saphthêth. Lâ ki-pôli yad sâibeth mâ ‘n ni iri.

Gimlînzil: Ni-na nithil. Lâ ni-na bên ‘n Zigûr.

Elloth: Ki-bêthi izindi. Ki-nakhahê!

Z elfami

Elloth: Stój! Dobrze, żeśmy się spotkały, śmiertelniczko!

Gimlînzil: Ja nie rozumiem elfiej mowy!

Elloth: Stój! Przybywasz z kraju śmierci.

Gimlînzil: Moi rodzice są martwi. Orkowie, których widzisz są za mną. Pomóż mi!

Elloth: Nie jestem mędrce. Nie możesz iść [dalej] bez mojej zgody.

Gimlînzil: [Ale] ja jestem tylko dziewczynką, [a] nie sługą czarnoksiężnika.

Elloth: Mówisz szczerze. Zatem chodźmy!

§ 8.2 GRAMATYKA

§ 8.2.1 Odrobina fonologii

Adûnaic jest zazwyczaj bardzo tolerancyjny wobec zbitek spółgłoskowych, niemal wszystkie ich połączenia są dozwolone w złożeniach czy kiedy dodaje się końcówki. Wyjątkami są jedynie złożenia składające się ze słów kończących się na *-n* lub *-m*.

Wszystkie kombinacje *-nt-*, *-nth-*, *-np-*, *-nph-*, *-nk-* i *-nkh-* zmieniają się odpowiednio w *-tt-*, *-tth-*, *-pp-*, *-pph-*, *-kk-* i *-kkh-*. Zachodzi to nawet w pewnych bardziej luźnych złożeniach, np.:

Amân + thâni → *Amât-thâni* „kraj Amanu”

Amân + karab → *Amâkkarab* „koń z Amanu”

sapthân + khâu → *sapthâkkhâu* „kruk mędrca”

Podobny los spotyka *-mt-*, *-mth-*, *-mk-*, *-mkh-* i *-ms-* – te grupki przechodzą odpowiednio w *-pt-*, *-pth-*, *-pk-*, *-pkh-* i *-ps-* w złożeniach.

sulum + târik → *sulup-târik* „masztu-podpora”

W dodatku *-nr-* i *-nl-* mają tendencję do przekształcania się w *-rr-* i *-ll-*, aczkolwiek nie dzieje się tak zawsze.

Inną specyficzną cechą jest rozwój zestawień spirantów i dźwięcznych głosek zwartych, takich jak *-ph-d-* czy *-kh-b-*. Te zbitki mają tendencję do ubezdźwięczniania drugiego elementu (tutaj do: *-ph-th-* i *-k-ph-*) i przenoszenia aspiracji na

następną głoskę (odpowiednio *-p-th-* i *-k-ph-*). Dlatego można znaleźć *sapthân* pod rdzeniem SAPHAD. Te zmiany jednak często zachodziły jedynie w mówionym adûnaiku i w pismach pozostawały niezmienione.

Występuje też (dosłownie kilka) osobliwości w kontaktach samogłosek w złożeniach albo wtedy, kiedy dodaje się końcówki.

Zasada jest taka: jeśli jedna z samogłosek jest długa, to wynikiem ich połączenia jest albo długa samogłoska albo dyftong. Jeśli samogłoski są takie same, to po prostu skracają się. Jednakże, jeśli samogłoski się różnią, to po *-u* dodaje się spółgłoskę *-w-*, zaś po *-i-* głoskę *-y-*. Dlatego „przeciwko potęgóm” tłumaczy się jako *avalôiyada*, a nie *avalôia*.

Ponadto kombinacja *-au-* zazwyczaj przechodzi w *-ô-* a *-ai-* w *-ê-*.

§ 8.2.2 Przyrostki sprawcze

Podczas gdy nie za bardzo wiemy jak słowa są tworzone z baz, istnieje kilka przykładów pokazujących nam jak tworzyć rzeczowniki sprawcze z czasowników (rzeczownik sprawczy to taki rzeczownik, który opisuje osobę wykonującą akcję opisywaną przez czasownik, na przykład dla czasownika „obserwować” rzeczownikiem sprawczym jest „obserwator”).

Końcówka dodawana do rzeczowników sprawczych rodzaju męskiego jest często tworzona poprzez połączenie długiej samogłoski *-ô-* lub *-û-* razem z jedną ze spółgłosek rodzaju męskiego *-k-*, *-r-*, *-n* lub *-d-*.

Dla końcówek rzeczowników sprawczych rodzaju żeńskiego końcówką byłoby *-î-* lub *-ê-* razem ze spółgłoską żeńską *-th-*, *-l-*, *-s* lub *-z-*.

Zaś końcówki rzeczowników sprawczych rodzaju wspólnego zawierają *-â* i spółgłoski *-n* lub *-r-*.

Tak więc znajdujemy np. *saphdân* → *sapthân* z *sapad-* + *-ân*. Ten przykład ujawnia, że czasowniki klasy P2 pozbywają się ostatniej samogłoski przed dodaniem końcówki. Prawdopodobnie moglibyśmy oddać to rozróżnianie płci poprzez dodanie *sapthêth* „mędrzec-kobieta” lub *sapthûr* „mędrzec (mężczyzna)”.

Jeśli to prawda, to moglibyśmy np. tłumaczyć sobie *zigûr* „czarodziej” jako „tego, który czaruje” od czasownika **zig-* „czarować, wyczarowywać”.

Wygląda na to, że tę samą końcówkę dodaje się do rzeczowników, co wiodłoby pharaz „złoto” do pharazôn „ktoś złoty”.

§ 8.2.3 Zdania złożone podrzędnie

Wyglądałoby na to, że zaimkiem podrzędności w adûnaiku jest *a* z możliwą liczbą mnogą *ya*. Tak więc *hi-Akallabêth* może być analizowane jako „ta, która upadła ona”, zawierające zaimek *hi* „ona”, zaimek względny *a* „że”, czas przeszły *kallaba* „upadła” i żeńską końcówkę słowotwórczą *-êth*. Jeśli ten przykład zawiera prawdę, moglibyśmy utworzyć np.

nardû a nâkhi „wojownik który nadchodzi”

Proponowane kolejne lektury:

Lalaith's Guide to Adûnaic Grammar Andreea Moehna

<http://lalaith.vpsurf.de/Tolkien/Grammar.html>

Adûnaic - the vernacular of Númenor Helge Fauskangera

<http://www.uib.no/People/hnohf/adunaic.htm>

Lowdham's Report on the Adunaic Language J. R. R. Tolkiena

Sauron Defeated, str. 413-440

Słownik adûnaicko-polski

<i>Aban#</i>	Arda, królestwo	<i>hunuzdâ-*</i>	słyszeć
<i>agan</i>	śmierć	<i>îdô</i>	teraz
<i>agani#</i>	umarły	<i>inzil</i>	kwiat
<i>agat-thâni*</i>	kraj śmierci	<i>iri*</i>	samotny
<i>akhâs</i>	przepaść	<i>izindi</i>	prosty
<i>Amatthâni</i>	Aman	<i>ka#</i>	i
<i>ammî</i>	matka, mam	<i>kadar</i>	miasto
<i>anâ</i>	mężczyzna, żyjący człowiek	<i>kadô</i>	zatem
<i>Anadûnê</i>	Númenor	<i>kalab-</i>	upadać
<i>aska?</i>	rana	<i>karab</i>	koń
<i>attû</i>	ojciec, tata	<i>kâtha</i>	wszystkie
<i>avalôî</i>	potęgi, Valarowie	<i>khain-</i>	leżeć
<i>azgarâ</i>	czynić, wytaczać wojnę	<i>khazad?</i>	krasnojłd
<i>azra</i>	morze	<i>kheled?</i>	Szkło
<i>azûl</i>	wschód	<i>lâi</i>	lud, ludzie
<i>balak#</i>	statek	<i>lôkhi#</i>	zakrzywiony
<i>banâth</i>	żona	<i>mânô</i>	Duch
<i>bâr</i>	władca	<i>minal</i>	przystań
<i>batân</i>	ścieżka, droga	<i>na-</i>	być
<i>bawâb#</i>	wiatr	<i>nakh-</i>	przychodzić, nad- chodzić
<i>bêl</i>	kochanek	<i>nâlu</i>	cień
<i>bên</i>	Sługa	<i>nardû</i>	wojownik
<i>bêth</i>	słowo, mowa	<i>naru</i>	samiec, mężczyzna
<i>bith-</i>	mówić	<i>nîlu</i>	księżyc
<i>burôda</i>	ciężki	<i>nimir</i>	elf
<i>dar-?</i>	czekać	<i>nimir-</i>	świecić, błyszczeć
<i>dâur</i>	mrok	<i>nithil</i>	dziewczyna
<i>dolgu</i>	noc (zła)	<i>nitir-#</i>	rozpalać
<i>dulug#</i>	czarny	<i>nûlu</i>	noc
<i>êphal</i>	daleki	<i>nuphâr</i>	rodzić
<i>gunud?</i>	wykopywać, wy- dobywać	<i>nut-?</i>	(za)tonąć
<i>hazid</i>	siedem	<i>phazag-*</i>	zdobywać
<i>Hi-Akalla-</i>	ta, która jest za-	<i>phel#</i>	córka
<i>bêth</i>	topiona, Númenor	<i>phurus-</i>	tryskać
		<i>pûh</i>	dech

<i>pul-?</i>	móc, być w stanie	<i>ugrudâ-</i>	popadać w cień, zaćmiewać
<i>raban</i>	pies	<i>ûrê</i>	słońce
<i>roth#</i>	piana, cięcie	<i>urud#</i>	góra
<i>rozi?</i>	deszcz	<i>uruk</i>	ork
<i>rûkh</i>	krzyk	<i>zabath-#</i>	poniżać, upoka- rzać
<i>sâibêth</i>	zgoda	<i>zadan</i>	dom
<i>sakal#</i>	plaża	<i>zagar#</i>	miecz
<i>sakalaban*</i>	„królestwo u wy- brzeża”, Śródzie- mie	<i>zarâm?</i>	jezioro
<i>sapan?</i>	chmura	<i>zâyan</i>	łąd, ziemia
<i>sapdi</i>	mądry	<i>zigûr</i>	czarodziej
<i>saphad-</i>	rozumieć	<i>zimra#</i>	kryształ
<i>sapthêth*</i>	mędrzec-ona, „mędrzyni”	<i>zini</i>	kobieta, samica
<i>tarak-*</i>	wspierać, pomagać	<i>zîr</i>	kochający, miłu- jący, przyjaciel
<i>târik</i>	filar, słup	<i>zir-#</i>	chcieć, pragnąć, kochać
<i>thurush#</i>	bagno	<i>zôr#</i>	ogień
<i>tod-*</i>	obserwować, oglądać		

Słownik polsko-adûnaicki

Aman	<i>Amatthâni</i>	leżeć	khain-
Arda, królestwo	<i>Aban#</i>	lud, ludzie	<i>lâi</i>
bagno	<i>thurush#</i>	matka, mam	<i>ammî</i>
być	<i>na-</i>	mądry	<i>sapdi</i>
chcieć, pragnąć, kochać	<i>zir-#</i>	mędrzec-ona, „mę- drczyni”	<i>sapthêth*</i>
chmura	<i>sapan?</i>	mężczyzna, żyjący	<i>anâ</i>
cień	<i>nâlu</i>	człowiek	
ciężki	<i>burôda</i>	miasto	<i>kadar</i>
córka	<i>phel#</i>	miecz	<i>zagar#</i>
czarny	<i>dulug#</i>	morze	<i>azra</i>
czarodziej	<i>zigûr</i>	móć, być w stanie	<i>pul-?</i>
czekać	<i>dar-?</i>	mówić	<i>bith-</i>
czynić, wytaczać	<i>azgarâ</i>	mrok	<i>dâur</i>
wojnę		noc	<i>nûlu</i>
daleki	<i>êphal</i>	noc (zła)	<i>dolgu</i>
dech	<i>pûh</i>	Númenor	<i>Anadûnê</i>
deszcz	<i>rozî?</i>	obserwować, oglą- dać	<i>tod-*</i>
dom	<i>zadan</i>	ogień	<i>zôr#</i>
Duch	<i>mânô</i>	ojciec, tata	<i>attû</i>
dziewczyna	<i>nithil</i>	ork	<i>uruk</i>
elf	<i>nimir</i>	piana, cięcie	<i>roth#</i>
filar, słup	<i>târik</i>	pies	<i>raban</i>
góra	<i>urud#</i>	plaża	<i>sakal#</i>
i	<i>ka#</i>	poniżać, upokarzać	<i>zabath-#</i>
jezioro	<i>zarâm?</i>	popadać w cień, zaćmiewać	<i>ugrudâ-</i>
kobieta, samica	<i>zini</i>	potęgi, Valarowie	<i>avalôi</i>
kochający, miłujący, przyjaciół	<i>zîr</i>	prosty	<i>izindi</i>
kochanek	<i>bêl</i>	przepaść	<i>akhâs</i>
koń	<i>karab</i>	przychodzić, nad- chodzić	<i>nakh-</i>
kraj śmierci	<i>agat-thâni*</i>		
krasnolud	<i>khazad?</i>	przystań	<i>minal</i>
kryształ	<i>zimra#</i>	rana	<i>aska?</i>
krzyk	<i>rûkh</i>	rodzić	<i>nuphâr</i>
księżyc	<i>nîlu</i>	rozpalać	<i>nitir-#</i>
kwiat	<i>inzil</i>		
ład, ziemia	<i>zâyan</i>		

rozumieć	<i>saphad-</i>
samiec, mężczyzna	<i>naru</i>
samotny	<i>iri*</i>
siedem	<i>hazid</i>
słońce	<i>ûrê</i>
słowo, mowa	<i>bêth</i>
Sługa	<i>bên</i>
słyszeć	<i>hunzudâ-*</i>
statek	<i>balak#</i>
Szkło	<i>kheled?</i>
ścieżka, droga	<i>batân</i>
śmierć	<i>agan</i>
Śródziemie, „królestwo u wybrzeża”	<i>sakalaban*</i>
świecić, błyszczeć	<i>nimir-</i>
ta, która jest zatopiona, Númenor	<i>Hi-Akallabêth</i>
teraz	<i>îdô</i>
tryskać	<i>phurus-</i>
umarły	<i>agani#</i>
upadać	<i>kalab-</i>
wiatr	<i>bawâb#</i>
władca	<i>bâr</i>
wojownik	<i>nardû</i>
wschód	<i>azûl</i>
wspierać, pomagać	<i>tarak-*</i>
wszystkie	<i>kâtha</i>
wykopywać, wydobywać	<i>gunud?</i>
zakrzywiony	<i>lôkhi#</i>
zatem	<i>kadô</i>
zatonąć	<i>nut-?</i>
zdobywać	<i>phazag-*</i>
zgoda	<i>sâibêth</i>
żona	<i>banâth</i>